

RAMON LLULL, MÍSTIC FRANCISCÀ

JOAN ROIG

Mossèn Joan Roig és rector d'Ulldemolins, amant de la teologia cristiana oriental i bon coneixedor de Ramon Llull. Fa uns anys, en el context de les Jornades d'Estudis Franciscans, ens oferí aquesta conferència que reproduïm, en ocasió de la propera celebració dels 700 anys de la mort de Llull (2016).

La mística, explicada de la forma més planera i entenedora, és l'experiència d'unió directa de l'home amb Déu; experiència, dit sigui de pas, més o menys sensible. I ho remarco perquè sovint a les nostres latituds hom confon la mística amb certs fenòmens –èxtasi, arrovaments, etc.– que no li són estranys, però tampoc no li són necessaris. El místic és l'autèntic teòleg: no el qui fa professió de l'estudi científic dels dogmes, sinó, com afirma la tradició de l'Església Ortodoxa, “aquell que ha rebut la coneixença de Déu per una experiència viscuda i la transmet a l'Església com una font d'aigües vives”. Aquest és el místic, l'autèntic teòleg. I aquest títol, la tradició de l'Orient només el dóna a Joan l'Evangelista, que pouà l'aigua viva del coneixement del Verb de Déu reclinat al pit del Senyor, a Gregori de Nazianz que, després de contemplar amb ull interior purificat el misteri de la Santa Trinitat, el proclamà al món posant al seu servei el bo i millor de l'eloqüència grega, i Simeó, anomenat el Nou Teòleg, que, després d'immergir-se en la llum de l'Esperit (aconsello ferventment la contemplació de la seva *oració a l'Esperit Sant*) fou enviat per Déu com un nou profeta a una societat bizantina ensopida, a un cristianisme oficial i formalista per testimoniar que tot cristià és cridat a ésser il·luminat i a esdevenir fill de Déu en el Sant Esperit. ¿I no veiem en aquest últim un bell paral·lel del nostre Ramon Llull, immergit també en la

Llum de Déu i testimoniant el missatge de l'Amat a una societat també formulista i decadent: “No em pots haver tot, sens que tu tot no sies en mi” (68)¹?

El místic és el qui està totalment unit amb Déu, és el qui viu en Déu, el qui viu Déu. I vull remarcar un fet prou conegut: el camí d'unió amb Déu no és altre que l'amor al proïsme. No endebades Déu s'ha encarnat en l'home i s'ha volgut identificar en l'home (Mt 25,31-46).

Ramon Llull, després d'una vida allunyada de Déu, es converteix, s'acusa d'haver sucumbit a tots els pecats (Llibre de Contemplació 70): “La mia ànima, Sènyer, és malanta e nafrada per los set pecats mortals que tota l'han nafrada e ensutzada e encolpada e desordenada”. “Oh Sènyer Deus! Pus tant és que lo meu començament e el meu jovent és estat en via de follia e en obra de pecat”. “Per tal que pogués haver los plaers de luxúria me som moltes vegades mes a perill de mort e he sostinguts molts treballs e moltes ànsies e moltes paors”...

Sobtadament, als 30 anys hi ha un canvi radical de vida, una autèntica metanoia, un canvi de xip, que diríem avui. “Jo som estat foll del començament de mos dies d'entrò a trenta anys passats que comença en mi remembrament de la vostra saviesa e desig de la vostra llaor e membrança de la vostra passió”.

1. Les referències són del Llibre d'Amic e Amat.

La *Vida Coetània* ens explica les circumstàncies d'aquella conversió: Escriu una cançó per a una amant –imaginem-nos el tema de qualsevol poema dels trobadors de l'època– i Crist se li apareix fins a cinc vegades. Al final, rendit, “comprèn que Déu li exigeix l'abandó total del món i la seva entrada al servei de Crist”.

Ell mateix ho confessa al *Cant de Ramon*:

“Jesús me venc crucificat
volc que Déu fos per mi
amat.

Matí ané querre perdó
a Déu, e pris confessió
ab dolor e contrició”.

I encara, escolta un sermó –sempre segons la *Vida Coetània*– en la festa de sant Francesc, es commou i decideix seguir el Poverello. Ho ven tot

per a dedicar-se al servei de Déu, reservant una part –segurament ben minsa– per a la dona i els fills. Hi ha tensions familiars... i ben mirat hi veiem trets d'aquella estranya espiritualitat dels “Folls en Crist” que en aquell temps proliferaven en les terres esclaves.

El seu franciscanisme fervent –segurament només va pertànyer al terç orde secular– queda ben retratat en aquell vers de *Medecina de Pecat*, on alhora s'hi percep ja la seva iniciació en la mística:

“Que quan oiràs parlar
de nulla res, o aus cantar
li clergue, au cel, e li joglar e'l so qu'els
arbres fa lo vent, o la mar quan és for
brugent, tot ho aplica a Déus amar”.

Efectivament és un home colpit d'amor, i l'amor immens a Déu és la garantia de la seva unió amb Ell. En el bellíssim epitafi de l'*Arbre de Filosofia d'Amor* llegim:

“Ací jau l'amic, mort per son Amat e per amor; amic qui ha amat son Amat ab bona, gran e durable amor... e qui ha contrastat a falsa amor e a falses amadors; amic humil, pacient, leial, ardit, ensenyat, larg, sant e ple de tot bé qui ha il·luminat molts amadors a honrar e servir son Amat e sa amor”. ¿Voleu un programa més complet de la mística més exigent?

Però la mística, l'espiritualitat lul·liana, està marcada per una dualitat inseparable, per dos pols: l'amor i la lògica. És inflexible davant la lògica, Llull és cerebral. Però d'altra banda hi ha l'aspecte afectiu i cordial (cor no només com a centre emotiu, sinó com a coordinador de l'ànimus). Llull equilibra el cor amb el seny, o tempera el seny amb el cor. La lògica i l'amor són els dos puntals més vigorosos del seu esperit.

Com diu Àlvar Maduell: “La fredor de la lògica i l'escalf de l'amor es combinen

fe, justícia, prudència, fortitudo e temprança la guarnia”. És la teoria i la pràctica. La mística i l’ascètica agermanades. Llull viu la vida cristiana amb intensitat, amb plena consciència. La continuada contemplació de Déu –llegeixi’s disponibilitat– refermava els seus convenciments, li ensenyava noves vies d’amor i omplia el seu esperit en totes les hores del dia: el gran *Llibre de Contemplació* i el petit *Llibre d’Amic e Amat* en són el fruit madur.

Però, quan definia el místic, deia “el qui viu en Déu”, i remarcava que el camí d’unió amb Déu no és altre que l’amor al proïsme. Doncs bé, Llull no estigué absent de la realitat, de la crua realitat de bona part de la humanitat. La contemplació no li envela la lògica, l’impulsa

i sintetitzen admirablement en Ramon Llull. L’amor més encès es presenta com la conclusió rigorosa i tota normal d’un procés estrictament lògic. Partint de l’amor com a lògica en Déu i lògica de Déu, l’home només té com a resposta plausible i deducció plenament raonable la decisió de viure per amor. Tot i no pertànyer al camp lògic, estimar és l’única conclusió veritablement lògica”.

I jo afegeixo: la lògica de Déu és l’amor, estimar. La lògica, diu el mateix autor, aplicada a la vida cristiana porta a la santificació, com aplicada al pensament, porta a la veritat”. La veritat encamina a l’amor, i l’amor a la santedat, o sigui a la unió amb Déu i, per tant, a la mística.

Ramon Llull és tot un místic. El verset 282 del *Llibre d’Amic e Amat* el retrata: “Bastia e obrava l’amic una bella ciutat on estés son Amat; ab amor, pensaments, plants, plors e languiments la obrava; e ab

a tenir cura de la problemàtica humana i la resol donant a conèixer Crist. L’amor a Déu i res més el porta a ésser missioner, ecumenista, reformador: quina empremta, quin zel universal aquella Ave Maria: “Saluda’t lo teu servidor de part los àngels e els patriarques, e els profetes. Ave Maria. Saluts t’aport de tots los cristians justs e pecadors. Ave Maria. Saluts t’aport dels sarraïns, jueus, grecs, mogols, tartres, búlgars, ongres de Ungària la menor, comans, nestorins, rossos, guinovins...” (*Llibre d’Ave Maria*).

Però és, com apuntava abans, aquella joia encastada al *Llibre de Blanquerna* el fruit madur i alhora entenedor de la mística lul·liana. L’ermità de Roma va a visitar els ermitans i veu que en algunes coses tenen temptacions “per ço cor no sabien haver la manera qui’s convenia a lur vida”, i demana a Blanquerna que li faci un llibre de vida ermitana per tenir contemplació

i oració: “Dementre que Blanquerna plo-
rava e adorava e en la sobirana extremi-
tat de ser forces havia pujada Deus sa
ànima qui'l contemplava, Blanquerna se
sentí eixit, de manera, per la gran fervor
e devoció en que era e cogità que força
d'amor no segueix manera com l'amic ama
molt fortment son Amat. Lo qual amic fos
feel e devot cristià e l'Amat fos Déu”. I aquí
trobem l'origen del preciós llibre de l'amor
reiterat, on hi trobem connotacions dels
sufís. Cal esmentar que quan Blanquerna
és Apostoli recorda d'uns sarraïns, els
“sufies”, que repeteixen paraules d'amor,
d'on percebem sentors de l'hesicasm
defensat per aquell altre místic que fou
Gregori Palamàs, el monjo atonita, des-
prés arquebisbe a Tessalònica: aquell cor-
rent místic que cerca la unió amb Déu i
la contemplació de la llum divina
per mitjà de l'hesichia (el silenci i
la calma, la pau interior) repetint
incessantment el nom de Jesús.
Llull repetirà l'amor.

I això queda reflectit en tota
l'obra lul·liana, però sobretot
en aquell tresor que és el *Lli-
bre d'Amic e Amat*, “departit en
aitants versets com ha dies en
l'any: E cascun vers basta a tot
un dia a contemplar Déu segons
la art del *Llibre de Contemplació*.
També aquest té tants de capítols
com dies té l'any: “Un és un com-
pendi, l'altre una enciclopèdia; un,
una síntesi; l'altre, una ampliació”
(Àlvar Maduell).

Tot el *Llibre d'Amic e Amat* té
sentors d'un fervent místic cristià.
El gran tema és l'amor a l'Amat.
Té bells paral·lels amb el *Càntic
dels Càntics*. Llull és un místic
d'amor en creixença. Déu ho és
tot i ho té tot (69): “Estengué e
perlongà l'amic sos pensaments
en la granesa e en la durabletat

de son Amat, e no hi atrobà començament
ni mitjà ni fi. E dix l'Amat: - Què mesures,
foll? Respòs l'amic: - Mesur major amb
menor, e compliment amb defalliment,
e infinitat amb quantitat, e eternitat amb
començament, per ço que humilitat, paci-
ència, fe, caritat e esperança ne sien pus
fortment en ma membraença”.

La gran obra popular lul·liana és el
Llibre d'Evast e Blanquerna, on s'inclou
la joia del *Llibre d'Amic e Amat*. I Blan-
querna, ¿no és una història d'amor?
¿No és el camí d'un místic que a poc a
poc va endinsant-se en la vida de Déu,
no per estudiar-la, sinó per viure-la, per
gaudir-ne, i puja esglaons que viu inten-
sament i hi troba Déu i l'estima i s'hi dóna:
en el matrimoni, en l'estat religiós, en la
prelatura, en la “Senyoria apostolical” i

finalment en la vida ermitana, fent honor al monacat (sol amb Déu)?

Però l'obra més extensa de la mística lul·liana és sens dubte el *Llibre de Contemplació*, el *Llibre d'Amic e Amat*, com deia, en fóra el resum o compendi. És un llibre excepcional, dens, on molts místics han pouat.

Té un sol nom per fer honor a un sol Déu i a més, segons aquelles clàssiques distribucions lul·lianes, consta de cinc llibres en honor de les cinc nafres de Jesús crucificat, quaranta distribucions en memòria dels quaranta dies de dejuni en el desert... Un llibre escrit per lloar Déu i aconseguir d'Ell glòria i benedicció. Llull hi proclama l'alegria perquè Déu existeix. Fruit del desig d'unió amb Déu hi manifesta el reiterat desig de martiri: "Benaurats aquells qui en est món se vesten de vermelles colors e de vermells draps, semblants a

aquells que vós vestís el dia de la mort. On aquesta benaurança e esta gràcia esperar de vós lo vostre servidor cada dia".

En molts fragments s'hi percep l'auto-biografia del mestre. Però és un llibre per a tothom, perquè tota la creació retorni a Aquell de qui procedeix. És una enciclopèdia per elevar tots els éssers a la vida de Déu, a la mística més sublim, i ell és el primer de practicar-ho. I destina capítols a la contemplació de l'arbre (107), d'animals i aus (108-109), als clergues, als prínceps vituperats per manca de pietat i justícia, jutges i advocats (114), metges (115)... joglars (118). La poesia nasqué per lloar Déu, ell mateix, de jogar mundà, es fa jogar diví: "Voldria veer, Sènyer, joglars qui anassen per les places e per les corts dels prínceps e dels alts barons e que anassen dient la propietat qui és en los dos moviments e en les dues intencions e

la natura qui és en los cinc senys corporals e los cinc espirituals e que dixessis totes les propietats qui són en les cinc potències de l'ànima".

Llull és un místic total, i és una font per als místics. No endebades la tradició li atribueix el títol de Doctor Il·luminat, per qui si no per l'Esperit Sant, l'adquisició del qual, segons aquell gran místic rus del segle XIX Serafí de Sarov és la font de santedat, és la fita per assolir tot cristià, és el do (l'oli) que posseïen les deu verges prudents, i el que faltava a les desassenyades.

I segella la mística, la unió amb Déu, amb una vida missionera i amb un martiri, si no cruent en el cos, de desig en l'ànima. Tenia set d'amor (d'unió amb Déu) i va morir d'amor. Totes les forces i la vida que abans havia esmerçat en la mundanitat, ara ho dedica a Déu. És l'autèntic canvi de xip, que diem

avui, i que en moltes ocasions és l'única solució per refer una vida, per viure.

I ara, per arrodonir i acabar aquesta incursió en el domini de la mística lul·liana, deixeu-m'hi afegir una nota de plena actualitat. Mirat amb justícia, cal reconèixer que la mística a Catalunya en un percentatge molt alt és mística franciscana. Ho demostren Llull, Eiximenis, Isabel de Villena, etc. Però també ho són molts de contemporanis. I cal que n'esmenti un del qual fa poc commemoràvem els cent anys del traspàs. Parlo d'aquell fervent terciari franciscà que va voler ésser soterrat amb l'hàbit de sant Francesc, mossèn Jacint Verdaguer, autor de poesia mística de la més refinada i fervent lul·lista, i encara ritmador d'un bell grapat d'estances de l'esmentat *Llibre d'Amic e Amat* en aquell deliciós

volumet pòstum titulat: *Perles del Llibre d'Amic e Amat d'en Llull*. I ja que presentava el llibre del mestre com una síntesi de la seva mística, bé cal que n'esmenti alguna ritmada pel sublim poeta.

“Cantaven els aucells el Càntic de l'aurora; se despertà l'Amat qui és alba de la glòria. Els aucellets del cel plegaven llur salmòdia, més ai! l'Amic s'és mort al puntejar l'aurora” (25)

O aquella altra (39) de força autobiogràfica:

“L'Amat matinejava cercant a l'Estimat. Ja'n troba un vell salmaire, li dóna'l Déu vos guard. – Salmaire, bon salmaire, n'hauríeu vist l'Amat? - De quan ençà el perderes, tu que mai l'has deixat? - Des que mon cor l'estima ma pensa l'ha ovirat,

puix que totes les coses me parlen de l'Amat”.

I encara vull acabar amb la 163, on Llull i Verdaguer es compenetren i la mística dels dos ateny al seu punt omega:

“En la presó de l'Amor presoner l'amic estava: perquè no'n pogués fugir el desig l'encadenava, i era son alt pensament l'escarcerar que el guardava, mes l'esperança del cel en sos dols l'aconhortava. Estant a punt de morir l'Estimat se li mostrava, i a la claror de sos ulls l'Amic se reviscolava”.

Que així sigui per a tots.

